

OP ZOEK NAAR EEN PRAKTIJKEXAMEN NEDERLANDS; STARTPUNT

Margot van Houwelingen

Als docent ben je dagelijks bezig met je onderwijs te geven, te evalueren en te verbeteren. Dat geldt in de eerste plaats voor je lessen, maar zeker ook voor de toetsen en schoolexamens. Omdat naar ons idee het schoolexamen schrijven een statisch geheel is dat best eens onder de loep genomen mocht worden, zijn we gaan deelnemen aan het SES-project van Levende Talen.

Hoe gaat het nu?

Op veel scholen wordt het SE schrijven in een vorm afgenomen die lijkt op het volgende voorbeeld, bij ons op school doen we het ook zo. Alle leerlingen schrijven hun betoog of beschouwing in een zitting van drie uur. Bronnen kunnen wel of niet door de leerlingen verzameld zijn of wel of niet van tevoren besproken zijn. Er is wel of niet uitgebreid geoefend, vaak al in het voorexamenjaar.

Droom

Schrijven is een praktische vaardigheid. Zou het dan niet heel interessant zijn voor leerlingen om deze in meer praktische omstandigheden te gaan trainen en toetsen? Hoe kunnen we het SE schrijven betekenisvoller maken?

Zoektocht

In dit artikel nemen we jullie mee op onze zoektocht naar een mogelijkheid daartoe. Voor ons is altijd een uitgangspunt geweest dat het resultaat flexibel moet zijn, zodat het collega's inspireert om het in de eigen school te kunnen proberen.

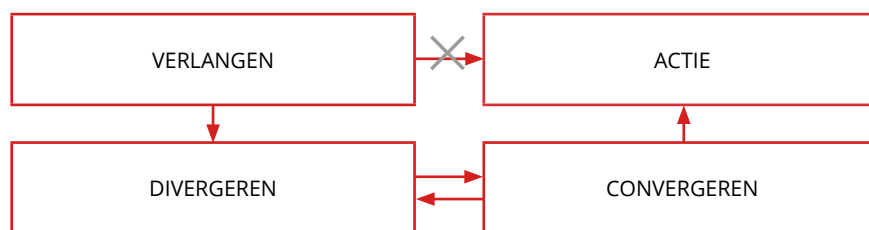
Acties

Werkwijze

Belangrijk uitgangspunt was dat we mogen starten met out-of-the-boxdenken. Het is belangrijk bij het denken over iets anders, iets nieuws om je in eerste instantie niet te laten leiden door praktische (on)mogelijkheden. Ons denkproces is gebaseerd op het klassieke model voor de vier fases van creativiteit: verlangen, divergeren, actie en convergeren

Het verlangen was het anders opzetten van het SE schrijven in de vorm van een praktisch examen. Belangrijk is om dan eerst allerlei mogelijkheden en ideeën te inventariseren (divergeren) zonder te kijken naar welke vorm van belemmering dan ook. We hebben gedroomd... Omdat we uiteindelijk naar haalbare voorwaarden moeten, hebben we onze dromen geconvergeerd

en uiteindelijk om gezet in een mogelijk actie: het toepassen van onze voorwaarden op een voorbeeld van een praktisch schoolexamen rond het profielwerkstuk.

Bekijken van voorbeelden bij PSE tekenen: inspiratie

Een aantal vakken kent al een praktisch examen, zoals tekenen. Wij hebben vooral gekeken naar het praktisch examen tekenen (bijlage Praktijkexamen tekenen 2019 vwo). Voor dit examen werken de leerlingen in een periode van vier maanden voor 1400 minuten aan hun opdracht. Ze maken schetsen, studies en eindwerkstukken en stellen op basis daarvan een collectie samen. Aan deze collectie wordt een aantal voorwaarden gesteld. Denk aan omvang, inhoud, proces en vormgeving. De leerling kiest daarbij uit een aantal opgaven. Voorbeelden uit het examen vwo 2019 zijn De misantroop en de illusionist en Fantastische ... (Bijlage 1 van het Praktijkexamen tekenen 2019 vwo). De leerling levert uiteindelijk een collectie ter beoordeling aan. Deze wordt door twee examinatoren onafhankelijk van elkaar beoordeeld, door de eigen vakdocent en een collega tekendocent uit den lande.

Van dit praktijkexamen tekenen hebben we vooral de organisatorische aspecten meegenomen: dat de leerlingen op gezette tijden in dezelfde ruimte aan hun opdracht werken en dat het aantal uren ook gemaximeerd is. Ten aanzien van de beoordeling van het werk verwijzen wij graag naar de bijdragen van de andere deelnemers aan het SES-project.

Voorwaarden voor een praktijkexamen schrijven op een rij gezet

Mede op basis van het voorbeeld van het praktisch examen tekenen en van onze dromen hebben we geprobeerd de randvoorwaarden voor een praktisch examen Nederlands op te stellen. Het praktijkexamen moet aan een aantal vakinhoudelijk en aan een aantal organisatorische voorwaarden voldoen.

(Vak)inhoudelijke voorwaarden

- De basis is uiteraard dat de uiteindelijke vorm voldoet aan de eisen van het examenprogramma, zoals deze in het examenprogramma (CvtE, 2020) en de syllabus Nederlands (CvtE, 2020) staan.
- De vorm moet zo contextrijk mogelijk zijn, zodat de opdracht aansluit bij waar de leerling mee bezig is of bij zijn werkelijkheid. De leerlingen zullen dan eerder met een open mindset (Dweck, 2017) hun opdracht gaan maken, zodat ze meer van de opdracht leren en de kans op een beter eindproduct groter wordt. De contextrijkheid heeft betrekking op twee elementen: de opdracht en de omgeving waarin de opdracht gemaakt gaat worden. De opdracht heeft zo een hogere realiteitswaarde: de leerling ziet als vanzelf de (meer)waarde. Door de omgeving contextrijk in te richten stimuleert deze de leerlingen om met de opdracht bezig te zijn.
- Waar mogelijk zou de opdracht vakoverstijgend moeten zijn: de vergroot de (meer)waarde voor de leerlingen. Zij kunnen meerdere SE-onderdelen met een opdracht afronden. Het is zeker ook belangrijk eisen te stellen aan dit SE. Dit is onderdeel van de complete instructie (Slooter, 2018). Denk bij de eisen aan verschillende tekstsoorten die geschreven moeten worden en het gebruik van verschillende soorten bronnen. Maar daarbij ontstond ook het idee om de leerlingen meer teksten te laten schrijven, dan waar ze uiteindelijk op

beoordeeld zullen worden. Laat de leerlingen bijvoorbeeld vijf teksten schrijven waarna ze op drie daarvan beoordeeld gaan worden.

- De teksten moeten uiteraard aan eisen voldoen. Denk aan: minimum aantal waarvan minimaal een langere tekst, maar ook dat alle geschreven teksten minimaal een keer van feedback zijn voorzien. Deze feedback leidt dan tot een herschreven versie. De leerling gebruikt hierbij verschillende tekstvormen, waarbij er maximaal een fictietekst wordt geschreven. Hiermee wordt aangesloten op het formatief en summatief toetsen.
- De leerlingen moeten aan het begin van of gedurende het traject hun kennis kunnen ophalen door middel van bijvoorbeeld 'kenniscolleges'. Dit baseren ze in ieder geval op basis van een zelfevaluatie.
- Ten aanzien van de beoordeling moet het voor de leerlingen duidelijk zijn hoe hun werk beoordeeld wordt. Dit is immers ook onderdeel van de complete instructie (Slooter, 2018). Zowel het proces als het product maakt deel uit van de beoordeling, zodat feedback geven ook een onderdeel is van de beoordeling.

Organisatorische voorwaarden

- Peer review is een essentieel onderdeel: de docent kan niet alle teksten van commentaar voorzien. Voor de leerlingen geeft het inzicht in hoe andere leerlingen schrijven en zij leren zo ook kritischer naar hun eigen teksten te kijken. Daarnaast past dit prima binnen een praktische omgeving, omdat je in het werkveld je teksten vaak eerst voorlegt aan een collega.
- Al de geschreven teksten, de feedback en de herschreven versies moeten ingeleverd worden, zodat de docent de voortgang kan monitoren. Daarnaast moet er op de te beoordelen werken plagiaatcontrole uitgevoerd worden, zodat gekeken kan worden of leerlingen eigen werk inleveren.
- Alle leerlingen werken een aantal uren aan de opdrachten. Gedacht wordt aan 40 uur: 20 uur op school daadwerkelijk schrijven en 20 voorbereidingsuren.
- Het zou heel mooi zijn, als er een vaste ruimte is waaraan aan dit SE gewerkt kan worden. Dat biedt de mogelijkheid om de ruimte ook in te richten als bijvoorbeeld een redactieruimte (Zie ook vakinhoudelijk voorwaarden).
- Wij denken dat voldoende beschikbaarheid van ict-middelen de belangrijkste organisatorische voorwaarde is voor het slagen van een praktisch SE schrijven. Het maakt het iedereen veel gemakkelijker als de leerlingen de beschikking hebben over een eigen device met daarop tekstverwerkingssoftware, toegang tot een cloud-omgeving waarin kan worden samengewerkt en alle producten op een praktische manier beheerd en gedeeld kunnen worden. Voor verdere informatie zie de bijlage ppt Praktijkexamen Nederlands.

Voorbeeld van met het pws als inspiratiebron gebaseerd op de voorwaarden

Op basis van het voorgaande hebben we een voorbeeld uitgewerkt toegepast op het profielwerkstuk. Het profielwerkstuk is immers een examenonderdeel dat alle leerlingen moeten voltooien en waarbij vakoverstijgend werken is gerealiseerd. Uitgangspunt bij dit voorbeeld is dat de leerlingen bekend zijn met het geven van feedback (zie bijvoorbeeld Bijlage I van de bijlage ppt Pws als inspiratie voor praktijkexamen Nederlands) en al een eind op weg zijn met de voorbereiding van hun profielwerkstuk.

Vooraf krijgen de leerlingen een duidelijk instructie waaraan hun pws moet voldoen. Daarin is ook opgenomen aan welke eisen de verschillende onderdelen van hun eindverslag moeten voldoen en wat het tijdspad is.

Een achttal weken werken zij aan het schrijven van hun profielwerkstuk. Dit kan bijvoorbeeld op de volgende manier worden vormgegeven.

	Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Week 6	Week 7	Week 8
Les 1	Inventarisatie per II d.m.v. formulier Afspraken inzake feedback	Werken aan schrijven theoretisch kader	Werken aan schrijven verslag onderzoek	Verwerken feedback theoretisch kader	Werken aan schrijven samenvatting en conclusies & aanbevelingen	Verwerken feedback verslag onderzoek		Verwerken laatste feedback definitief werk
Les 2	Werken aan schrijven theoretisch kader	Inleveren theoretisch kader	Formuleren feedback werk medelln	Inleveren verslag onderzoek	Formuleren feedback werk medelln	Inleveren samenvatting en conclusies & aanbevelingen	Formuleren feedback werk medelln	Inleveren definitief werk

De docent vervult daarbij de rol van coach: laat de leerlingen onder meer reflecteren op hun eigen werk, maar ook op dat van anderen. Daarbij stimuleert de docent door het stellen van open vragen de leerlingen om hun producten inhoudelijk en stilistische te verbeteren. De docent kan eventueel ook nog workshops geven over bijvoorbeeld het gebruik van APA. De leerlingen worden in dit voorbeeld qua product beoordeeld op de samenvatting van hun profielwerkstuk en de conclusies en aanbevelingen. Ten aanzien van proces beoordeling wordt gekeken naar betrokkenheid bij het geven, ontvangen en verwerken van feedback. Voor de beoordeling van het product verwijzen we ter inspiratie naar de resultaten van andere werkgroepen van dit project. Voor de beoordeling van het proces kunnen wij ons een rubrics voorstellen waarin de genoemde onderdelen uitgewerkt staan. De docent heeft daarmee een hulpmiddel om de leerling onderbouwd feedback te geven op het proces. Voor verdere informatie zie de bijlage ppt PWS als inspiratiebron voor praktijkexamen Nederlands.

Uitvoering

Nog niet uitgevoerd: pws was al afgerond

Op het moment dat dit voorbeeld was uitgewerkt waren alle profielwerkstukken al uitgewerkt. Door de coronacrisis en de beperkte beschikbaarheid van beschikbare collega's hebben we nog geen stappen kunnen nemen om dit concept te gaan testen.

Aandachtspunten uitvoering

Wanneer je dit voorbeeld zou willen uitvoeren, moet je als sectie in overleg zijn met de verantwoordelijke voor het onderwijs op jouw school. Deze moet samen met de inhoudelijk begeleiders van de profielwerkstukken dit idee willen uitproberen. Ga er niet voor om gelijk alle leerlingen in dit traject hun SE schrijven te laten maken: begin klein. Ga voor een bepaald vak, vraag welke inhoudelijk begeleiders en hun leerlingen interesse hebben. Vergeet niet dat dit gevolgen kan hebben voor het PTA.

Conclusie

Inspirerende start, maar verdient de tijd om uitgetest te worden.

Wij kregen energie van het omdenken van het SE schrijven naar een praktische vorm. Door de omstandigheden zijn we nog niet op het punt waar we hadden willen zijn: volgend jaar een eerste test.

Wellicht met een klas of de groepjes die bij een bepaald vak hun pws schrijven... maar wellicht ook een ander onderwerp uitproberen.

Klein beginnen verdient de voorkeur. Iedereen moet leren van een proef. Daarnaast zijn er zeker ook mogelijkheden om het anders aan te vliegen. Wellicht kan de sectie Nederlands een samenwerking aangaan met bijvoorbeeld geschiedenis of maatschappijwetenschappen. Voor alle vakken zijn schrijfp opdrachten te ontwikkelen waar zowel dat vak iets mee kan voor een schoolexamen en waarmee Nederlands een praktijkexamen schrijven kan afnemen. Hoe creatief wil en kun je zijn? Anders gezegd: Dit is maar één voorbeeld

Verbetering

Als er nog niet is getest, is directe verbetering lastig.

Tijdens het schrijven van het artikel zijn nog steeds aanpassingen in de beide onderliggende ppt's aangebracht. Maar een uiteindelijk praktijktest zal uitwijzen waar een praktijkexamen succesvol kan zijn en waar er verbeteringen moeten worden aangebracht.

Bij dit artikel horen drie bijlagen, te vinden via <https://ltn.publicatieserver.nl/publication/3/167>

- ppt Praktijkexamen Nederlands – Gedachten over de randvoorwaarden.
- ppt Pws als inspiratie voor praktijkexamen Nederlands.
- Praktijkexamen tekenen 2019 vwo.

LITERATUUR

CvtE. (2020). *Examenblad examenstof syllabus Nederlands*. https://www.examenblad.nl/examenstof/syllabus-2021-nederlands-vwo/2021/f=/nederlands_vwo_2_versie_2021.pdf.

CvtE. (2020). *Examenblad Nederlands havo/ Examenblad Nederlands vwo*. <https://www.examenblad.nl/examen/nederlands-vwo-2/2021>.

Dweck, C. (2017). *Mindset, de weg naar een succesvol leven*. Uitgeverij SWP.

Slooter, M. (2018). *De zes rollen van de leraar*. Pica.

Het project Schoolexamen Schrijfvaardigheid (Ses) is een initiatief van LT sectie Nederlands en wordt uitgevoerd in samenwerking met de VU en Fontys. Het project SES wordt afgerond met een studiedag en een handleiding Schoolexamen Schrijfvaardigheid voor docenten, die voor iedereen beschikbaar gesteld wordt via SLO.

